

приємств військового призначення. Для подібних операцій залучалися співробітники Губвиконкому, наділені правом відвантажувати 5% продовольства з 5000 пудів вантажу, 3% – від 10000 пудів і 1% від вантажу, що перевищував вагу 15 000–20 000 тис. пудів¹⁵. Тож зрозуміло, що умови для керівників і для пересічних громадян були далеко не рівні. В Держархіві Одеської області також є, невідомі дані, про діяльність ще однієї досить потужної міжнародної організації «Верилів». В даному фонді підтверджено факти надання допомоги голодуючим в УСРР організаціями Червоного Хреста Швейції та Німеччини.

Страви зібрані в ф. Р-453, оп. 1 тільки недавно були розташмені, а тому не відомі дослідникам. В них сконцентровані документи уповноважених радянської влади при міжнародних організаціях допомоги голодуючим, а по суті вони були спец агентами ВЧК та ГПУ і діяли під виглядом уповноважених працівників уряду УСРР та РСФРР. І. Валюкаса представляв у МГО Одеський губвиконком, В. Башкович – уряд УСРР, а П. К. Студенікін був представлений в Одесі як повноважний представник уряду РСФРР у всіх МГО, що діяли в Південному регіоні. Саме ці особи анкетували співробітників благодійних організацій, вели арешти всіх, хто викликав у них підозру. Неможливо не помітити, що Москва була захищена у вилученні грошей, тари, автотранспорту у діючих на Україні МГО, про що свідчить спр. 3 ф. Р-453 Держархіву Одеської області. У джерелах цього ж фонду є «цілком таємна» характеристика діяльності «закордонних організацій допомоги голодуючим». За звітом І. Валюкаса, тільки місія Ф. Нансена, що працювала разом з УЧХ, зайвого клопоту місцевій владі не завдавала, а всі останні МГО серед них АРА, Верилів, Джайнт «стали расадником антисоветизма». Найнебезпечнішою ГПУ визнала АРА, яка, на його думку, вела шпигунську підривну роботу проти Радянської влади. Багато документів свідчать, що АРА допомагала Білорусії, Дагестану, Саратову, Самарі, Одесі, Миколаєву, Херсону, Бахмату. Надана нею допомога охоплювала понад 10 млн громадян в Радянській державі.

В наш час технічні можливості дослідницької роботи, пов'язані переважно з Інтернетом, дозволяють з'ясувати точніше роль і місце МГО в подоланні голодоморів і порятунку громадян України від вимирання. Адже, в 1920–1930 рр. світова громадськість була захищена в порятунку громадян України. Навіть, якщо припус-

тити, що відомості Вінніпезької газети «Українські робітничі вісті» за 11 лютого 1922 р. про укладання Головою Раднаркому України Х. Раковським через посла РСФРР Л. Красіна 4.02.1922 р. таємної угоди про проведення операції порятунку організацією АРА точні і за це було заплачено 2 млн золотих карбованців, то дана історична подія була великим благом для України¹⁶. Її громадян було врятовано в 1921–1923 рр. І на це світова спільнота безкоштовно для України витратила ще десятки мільйонів доларів. З другого боку, в 1932–1933 рр., в ізольований від міжнародної співпраці України, безжарно і цинічно йшло знищення людей голодом, яким допомогти було нікому. Оголошені міжнародними шпигунськими організаціями загоми порятунку голодуючим, що діяли в Радянській Росії в 1920-ті рр., ні за яких обставин на Україну в 1930-ті рр. допущені не були. В цьому полягає весь трагізм тих подій. В архівах України на сьогоднішній день є достатня джерельна база для того, щоб дослідити діяльність МГО та повернути історичну правду нашому народу.

¹ «Правда», – 1923 р. – 28 січня

² ЦДАВО України, ф. Р-261, оп. 1, спр. 121, арк. 18.

³ Там само, ф. Р-3040, оп. 1, спр. 183, 184, 185

⁴ Там само, спр. 185, арк. 125.

⁵ Там само, ф. 283, оп. 1, спр. 1. 103 од. зб., 1923–1933 рр.

⁶ Там само, ф. 2, оп. 2, спр. 373, арк. 22.

⁷ Там само, ф. Р-3040, оп. 1, спр. 185, арк. 101.

⁸ Там само, ф. 2, оп. 2, спр. 602, арк. 5.

⁹ Там само, ф. 342, оп. 1, спр. 1978, арк. 2.

¹⁰ Там само, ф. 1, оп. 2, спр. 945, арк. 125.

¹¹ Протоколи Всеросійського з'їзду Червоного Хреста. – Петроград, 1918 – С. 13.

¹² ЦДАГО України, ф. Р-1, оп. 20, спр. 1855, арк. 26–31.

¹³ Офіційна назва цієї організації «Міжнародна організація Допомога борцям за революцію (МОДР)». З початку заснування (листопад 1922 р.) її очолювала К. Цеткін і до 1925 р. МОДР складалась із 35 організацій, що діяли в різних країнах світу.

¹⁴ Там само, ф. Р-1, оп. 2, спр. 703, арк. 157.

¹⁵ Там само, ф. 8708, оп. 1, спр. 118.

¹⁶ Там само, ф. 2689, оп. 1, спр. 103.

¹⁷ Там само, ф. 257, оп. 1, спр. 212.

¹⁸ Держархів Херсонської обл., ф. 522, оп. 1, спр. 53, пункт № 4.

¹⁹ Держархів Одеської обл., ф. Р-453, оп. 1, спр. 3, арк. 42.

²⁰ Ukrainian Labor News Winnipeg Manitoba Canada. – 11.02.1922.

Ірина Тюрменко

**КИЇВСЬКЕ ШКІЛЬНИЦТВО ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (1918)
В ДОКУМЕНТАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ
ВИЩИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ**

В умовах утвердження незалежної держави Україна зростає значення таких історичних розроблень, що спонукають до пошуку нових, раніше не задіяних докумен-

тальних джерел, сприяють повнішому відображенню подій національної історії, переосмисленню вже відомих історичних фактів та явищ, дозволяють узагальни-

ти досвід минулого та врахувати його у вирішенні нагальних проблем сьогодення. Актуальність дослідження історії квітського шкільництва часів Української держави (1918), обумовлена, тим, що дозволяє висвітлити не лише процес розвитку шкільної освіти в одному з найскладніших регіонів України, де освітні реформи українських урядів зазнали найбільшого супротиву, а й ввести в обіг нові джерела, розширити знання та уявлення про історію самого міста, доповнюючи тим самим історію сіл і міст України.

Досі не існує сучасного комплексного дослідження історії розвитку Києва загалом, так і її складової – миського шкільництва. Чи не єдиним фундаментальним виданням залишається тритомна «Історія Києва», підготовлена Інститутом історії Академії наук УРСР. Однак через ідеологічні перепони, історія розвитку школи за часів визвольних змагань в академічному виданні представлена лише з 1919 р. більшовицькою програмою шкільного будівництва.

Пропонується розвідка має на меті виокремити із загального архівного матеріалу комплекс джерел, присвячених історії квітського шкільництва, залучити до наукового обігу нові архівні документи, подолати наукову прогалину з історії розвитку школи м. Києва, що існує в сучасній історіографічній літературі. На жаль, у рамках однієї статті неможливо окреслити весь комплекс питань у галузі миського шкільництва, що вирішувались за доби Української Держави. Тому в ній звернено увагу на дослідження матеріально-технічного оснащення шкільних навчальних закладів, оскільки саме вони є однією з визначальних умов якості навчання й виконання молоді. Визначення хронологічних рамок статті обумовлено тим, що розпочатий Українською Центральною Радою (далі – УЦР) курс на реформування системи освіти в напрямку створення національної, за характером, єдиної, трудової, за змістом, школи, знайшов своє втілення в культурно-просвітницькій політиці Української Держави.

Шкільну програму тих часів вирізняли наступність, послідовність, системність та плановість освітніх реформуваль. Важливим кроком для розроблення нового етапу шкільної політики стало визначення матеріального становища шкіл, історії їх створення, національного складу учнів тощо. З цієї метою Міністерство народної освіти і мистецтв продовжило, розпочатий попереднім урядом, збір статистичних даних, які б давали широкі картини стану шкільництва на 1918/1919 навчальний рік по всіх губерніях, повітах і містах Української Держави і допомогли б сформувати комплексну культурно-освітню політику.

Важливим джерелом для вивчення історії шкільництва м. Києва є фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Зокрема, фонд Міністерства народної освіти і мистецтв Української Держави (№ 2201). Однак у фонді майже відсутні справи, цілком присвя-

чені історії шкільництва м. Києва. Виключення становлять 2 справи, що стосуються історії будівництва Ольгінської гімназії (оп. 1, № 118) та історії створення та утримання Київської 1-ої української державної гімназії (оп. 1, № 614).

Документальний матеріал розпорочений по численним справам, що відображають роботу різних департаментів Міністерства освіти та шкільних установ м. Києва. Це – накази, об'їзники, законопроекти, пояснювальні та доповідні записки, кошториси, що належать урядовим структурам; резолюції різних товариств та організацій; інформації директорів шкіл, протоколи засідань шкільних рад, звіти шкіл щодо національного складу учнів, готовності вчителів викладати українською мовою, анкетні дані учнів стосовно їхнього бажання навчатися українською мовою тощо.

Важливу інформативну цінність щодо з'ясування шкільної мережі міста мають матеріали, що містяться у справах №№ 157, 160, 416 (оп. 1). Вони проливають світло на кількість новостворених середніх навчальних закладів, відкритих у 1918 р., засвідчуючи прагнення киян до знань і освіти. Усі заклади поділялися на державні й приватні з повними правами державних закладів та без них. Викладовими, як правило, були російська або українська мови. В національних гімназіях (польських та єврейських) поряд із російською мовою викладалася мова національної меншини. Так, станом на літо 1918 р. в Києві було відкрито: сім державних чоловічих гімназій, із яких три – українські, понад сорок середніх приватних середніх навчальних закладів різних типів: гімназії, училища, вечірні курси, із яких значну кількість становили національні за характером, переважно польські та єврейські, приватні середні навчальні заклади¹.

В червні 1918 р. в Києві працювало 44 чоловічі гімназії із 473 існуючих в Україні, 29 жіночих гімназій відповідно з 362 по Україні, 4 реальні чоловічі школи, 9 чоловічих і 1 жіноча комерційні школи, 2 торговельні школи, з яких одна жіноча. Початковою освітою було охоплено 92% дітей шкільного віку (19 775 чоловік), які їй отримували в 363 нижчих початкових школах (за планом мало бути 396 вищих початкових шкіл) та 20 вищих початкових школах. Однак недосконалість шкільної мережі та низький рівень життя народу залишали поза освітою ще 1625 дітей, що становило 8%. В порівнянні з іншими регіонами Київ, був у найкращому становищі щодо забезпечення дітей освітою: з 1062 середніх шкіл різних типів, що існували в Україні, в Києві нараховувалось 94². Тобто кожна 11 школа знаходилась у столиці.

Фактологічні дані про стан матеріального забезпечення квітських навчальних закладів та історію їх створення відбиті в матеріалах архівних справ зазначеного фонду (оп. 1, справи №№ 23, 55, 56, 161, 163, 170, 369, 444, 445, 598, 614). Переважно це інформаційні повідомлення, що надходили до Міністерства народної

освіти і мистецтв від директорів навчальних закладів різних типів. Їх аналіз дозволяє відтворити досить реальну картину матеріально-технічних можливостей київських шкіл, національний склад учнів, з'ясувати умови, в яких навчалися школярі, зокрема, українські³.

Так, найкращі умови для навчання учнів мали ті освітні заклади, матеріально-технічна яких складалася до Першої світової війни. Це були елітні класичні київські чоловічі й жіночі гімназії, торговельне училище (жіноче й чоловіче), фундатором якого був М. Терещенко, комерційні училища. Вони, як правило, працювали у першу зміну, мали добре обладнані кабінети та досить потужний бібліотечний фонд. Так, Київська 2-а класична чоловіча гімназія, заснована у 1836 р., мала фундаментальну бібліотеку, що складалася з 17400 томів книг (7234 назв) вартістю 17289 крб., серед яких були і старовинні видання, та учнівську бібліотеку, книжковий фонд якої становив 5979 томів книг (2190 назв) вартістю 5268 крб.

Київська 4-а чоловіча гімназія була реорганізована 1 липня 1868 р. з повітового дворянського училища, заснованого 19 вересня 1836 р., у 4-класну прогімназію, у 1877 р. була вже 6-класною, а 25 січня 1883 р. отримала назву Київської 4-ої чоловічої гімназії. Вона була заснована з ініціативи вчителів, на гроші меценатів та "Товариства взаємодопомоги учням". Цей навчальний заклад мав фізичний (вартість 4459 крб.), природничо-історичний (вартість 377 крб.) кабінети та кабінет маювання (вартість 209 крб.). Бібліотека складалася з 12062 томів книг (5517 назв).

Київська 8-а чоловіча гімназія, заснована 1908 р. з ініціативи та на особисті гроші В. І. Петра, мала прекрасно обладнаний природничо-фізичний музей, вартістю 6400 крб., а бібліотечний фонд гімназії налічував 2756 томів книг (1820 назв)⁴.

Однак таких шкіл, які б мали достатню матеріально-технічну базу, було небагато. Найбільшою проблемою для багатьох київських гімназій, заснованих в дореволюційний час, була відсутність власних приміщень, оренда яких була досить поширеною в місті. Наймані приміщення мали Київські 7-а та 8-а чоловічі гімназії, Київська чоловіча гімназія "Товариства гурток учителів", Київська гімназія "Комітету біженців", Лісна жіноча гімназія, майже всі вищі початкові училища тощо. Зокрема, орендна плата за приміщення, у якому містилася Київська 7-а гімназія становила 12500 крб. в рік, а з 1 липня 1918 р. піднялася до 14 тис. крб. в рік.

Досить трагічно складалася доля Миської 9-ої школи, заснованої в 1906 р. з ініціативи та на особисті гроші священника Стельмашенка, а в 1915 р. передана у його відомство. У 1917 р. після усунення священника з посади директора гімназії, школа перейшла до Київського міського самоуправління. Однак Стельмашенко встиг продати не лише приміщення школи, а й обладнання, наочність, інвентар, фізичний кабінет, залишивши учнів без школи⁵.

Однак у найскрутнішому становищі стосовно власних будинків та загалом матеріально-технічного устаткування опинилися новостворені українські гімназії. За даними Міністерства народної освіти станом на 1 січня 1919 р. із 52 українських державних гімназій, що існували в Україні, власні приміщення мали лише п'ять⁶. Не мали їх і 4-і київські українські державні гімназії. Як зазначалося в заяві вчителів Київських (1-ої, 2-ої, 3-ої) українських гімназій до Шкільної Ради (1918 р.), така ситуація негативно позначалася на навчально-виховному процесі українських шкільних закладів, морально-психологічному стані учнів⁷ та загальному статусі українських гімназій. Той факт, що Київська 1-а українська гімназія не мала власної бібліотеки, а бібліотечні фонди Київських 2-ої і 3-ої українських гімназій налічували відповідно лише 800 та 1500 томів книг свідчило про жалюгідний стан українських гімназій, що став наслідком недофінансування системи освіти з боку урядів як УНР доби УЦР, так і Української держави. Хоча Тимчасовий уряд у 1917 р. дав дозвіл на відкриття лише однієї Київської 1-ої української державної гімназії ім'ямі Т. Г. Шевченка, УЦР в свою чергу прийняла рішення про додаткове заснування в Україні ще декількох державних гімназій. Дві з них мали відкритися в Києві: це – Київська 2-а українська гімназія ім. Кирила і Мефодія, ініціатором створення якої був І. Стещенко, та Київська 3-я українська державна гімназія, заснована 1 липня 1917 р. за пропозицією Шкільної ради при Секретарстві народної освіти. Однак Казенна палата відкрила кредит на утворення в Києві двох (2-ої і 3-ої) державних гімназій лише 28 грудня 1917 р., а дещо раніше Генеральний Секретаріат прийняв рішення про виділення 70 тис. крб. Київській 1-ій українській гімназії⁸. Як свідчить доповідна записка директора Київської 3-ої української державної гімназії, гроші так і надійшли до школи із причини їхньої відсутності у казні. Перші місяці учителі взагалі не отримували зарплатні, а гімназія відкрилася на власні кошти та на позички банків. Державне асигнування почалося лише з березня 1918 р., з якого значна частина пішла на виплату боргів та утримання 3-ої української гімназії. Влітку 1918 р. гімназія знову опинилася на грані фінансового банкрутства⁹.

Найпекучішою проблемою для українських гімназій стала відсутність не просто власних приміщень, а будь-яких помешкань взагалі, що могло призвести до закриття українських навчальних закладів. Документи фонду свідчать про те, що складно було отримати приміщення, навіть, на правах оренди, оскільки не питання вирішувалося не централізовано, а було перекладено відповідно до циркуляра Міністерства народної освіти від 25 липня 1918 р. на плечі директорів українських гімназій¹⁰. Директори шкіл не мали належних повноважень для вирішення подібного роду питань. Навіть саме Міністерство народної освіти часто-густо залишалось незахищеним перед самоуправством військових та бюрократічного чиновництва окремих відомств.

Досить невизначеним було забезпечення українських державних гімназій шкільними приміщеннями влітку 1918 р. Тільки на початку вересня 1918 р. для 2-ої, 3-ої, 4-ої українських гімназій були знайдені приміщення в інших навчальних закладах міста. Так, 2-а українська гімназія розташувалась на другому поверсі повернутого у вересні 1918 р. 2-ї чоловічої класичної гімназії власного будинку, 3-я українська – в 5-ій чоловічій, а 4-а – в міській вишній початковій школі.

Водночас Київська 1-а українська гімназія ім. Т. Шевченка на початок нового 1918/1919 навчального року не мала не тільки ніякого приміщення, а й проблематичним взагалі ставав його пошук. В серпні 1918 р. Департамент шкільної освіти Міністерства народної освіти і мистецтв ухвалив рішення, за яким Київська 1-а українська гімназія мала розміститися в прибудку колишньої Київської 1-ої Олександрівської чоловічої гімназії (реорганізована в кадетський корпус). Проте військове міністерство не дало дозволу, оскільки, як зазначав С. Єфремов, «аристократична делегація з 1-ої Олександрівської гімназії знайшла до міністерства стежку і українська гімназія зразу вилетіла на вулицю»¹¹. Лише звернення 6 серпня 1918 р. об'єднаної делегації батьківських комітетів українських гімназій у складі 15 чоловік до П. Скоропадського змозгло владнати справу. 3 вересня 1918 р. було підписано наказ гетьмана про виділення Київській 1-ій українській гімназії ім. Т. Шевченка амбулаторного помешкання Покровського жіночого монастиря. Навчальний 1918/1919 рік гімназія почала із суттєвим запізненням. Українська школа була поставлена в умови постійного виживання і фактично існувала на ентузіазмі учителів, батьків і національно свідомої громадськості, які попри все прагнули до створення національної системи освіти.

Брак шкільних приміщень був пов'язаний з тим, що їх значна частина використовувалась не за призначенням. Помешкання забиралися на потреби урядових або військових установ. Так, за часів Першої світової війни приміщення Київської 2-ої чоловічої гімназії було віддано під лазарет, а за часів Української революції будинок цієї ж гімназії забрало Міністерство продовольчих справ, приміщення Ольгінської гімназії – Міністерство народної освіти і мистецтв.

Особливого загострення означене питання набуло влітку 1918 р., коли окупаційні австро-угорські та німецькі війська ревізували приміщення освітніх установ без порозуміння з українською владою. Саме в цей час до Міністерства освіти масово надходили доповідні записки від освітян та батьківських комітетів шкільних закладів із проханням не допустити ревізії шкільних приміщень. Зокрема, в матеріалах фонду виявлені доповідні записки Київської Євангелічно-лютеранської церковної ради та наглядової ради реального училища св. Катерини, Колегії ім. П. Галагана, Київської 3-ої чоловічої гімназії, Київської 4-ої чоловічої гімназії, Київської чоловічої гімназії «Першого Товариства бать-

ків і викладачів» (у минулому гімназія Жука), Комерційної жіночої школи «Другого Київського товариства вчителів», Київської жіночої гімназії Єліссєвої, Київської жіночої учительської семінарії тощо¹².

Питання несанкціонованої ревізії шкільних будинків німецькими військовими були темою зібрання директорів київських шкіл, яке відбулося 17 липня 1918 р. Його рішення стали приводом звернення міністра освіти і мистецтв до військового міністра, Начальника м. Києва, Головної військової комендантської управи, в яких висловлювалося прохання сприяти звільненню зайнятих шкільних будинків. Звернення до Міністерства закордонних справ поставило питання ревізії шкільних приміщень на рівень міжнародних. 25 жовтня 1918 р. Департамент чужоземних зносин Міністерства закордонних справ повідомив Міністерство освіти про направлення 24 жовтня 1918 р. ноти протесту до представника Австро-угорської монархії при Українській державі. Однак ця нота наврод чи могла спричинити належну реакцію з боку Австро-Угорської імперії, оскільки сама імперія вже стояла на грані розпаду.

Ще однією немаловажною причиною нестачі приміщень стало відкриття нових навчальних закладів, евакуація шкільних установ з Варшави і Вільно, що загострило і без того кризовий стан із шкільними будинками. Тут також треба мати на увазі, що значна кількість київських шкіл орендувала приміщення ще з часів царської Росії, що свідчило про успадкування українськими урядами комплексу нерозв'язаних проблем стосовно матеріальної бази шкіл. Відразу вирішити ці питання в умовах війни і революції було неможливо.

Матеріали архівних справ № 54, 118 (оп. 1) розповідають про боротьбу, що розгорнулася в 1918 р. поміж урядовими структурами за недобудоване приміщення Ольгінської гімназії, яка ще у довоєнний період була найпопулярнішою в Києві серед жіночих гімназій, але її приміщення потребувало капітального ремонту. У 1906 р. розглядався варіант спорудження нового корпусу, який би примикав до існуючої старої будівлі.

Складності ремонтних робіт призвели до висновку про будівництво зовсім нового приміщення в садбі 1-ої чоловічої гімназії. Ескіз проєкту нового будинку гімназії було затверджено у 1908 р. в Міністерстві народної освіти. Однак справа зрушила з місця лише 30 березня 1913 р., коли на підставі «Височайшого повелення» імператора Миколи II, було дано офіційний дозвіл на будівництво в Києві приміщень для двох гімназій: Володимирської й Ольгінської. Останньої – на розі вулиць Володимирської та Фундуклеївської (зараз Б. Хмельницького). Тоді ж була затверджена комісія, яка безпосередньо відповідала за хід будівельних робіт. До складу комісії поряд із наглядачами увійшли цивільні інженери В. А. Безсмертний та А. В. Коблев. Головним будівничим було призначено П. Ф. Альошина. Нестача фінансів в 1913 р. через інфляцію (кошторис будівлі був складений за розрахунками 1911 р. і становив

432784 руб. 57 коп.), призвела до перевищення витрат на 86760 руб. 41 коп. Лише 5 червня 1914 р. Міністерство народної освіти дозволило проводити будівництво приміщення відповідно до цін 1913 р. Розпочата Перша світова війна внесла корективи у хід будівництва. Воно затяглося і на січень 1917 р. гімназія не була добудована. Залишався великий обсяг внутрішніх робіт.

У липні 1918 р. розпочинається новий етап історії цього навчального закладу. Ольгінська гімназія, втрапивши своє старе приміщення по Терещенківській 2, яке зайняло Міністерство народної освіти, вимушена була орендувати інше помешкання. Тому міністр освіти домогся виділення з казни 500 тис. карб. для завершення будівництва нового приміщення для гімназії на тих умовах, що Міністерство звільнить для неї будинок на Гершенківській, а саме тимчасово переїде в новобудову, яка з часом буде повернута гімназії¹³. Однак у боротьбі за добудування Ольгінської гімназії і відповідно отримання права на тимчасове володіння будинком розпочало і Міністерство продовольчих справ, яке у свою чергу займало приміщення Київської 2-ої класичної чоловічої гімназії. Архівні документи зберегли листування, що розпочалося між цими відомствами в боротьбі за гімназичне приміщення. Світло на завершення цієї справи проливає лист директора Ольгінської гімназії Н. Стороженка до міністра освіти, в якому йдеться про те, що голова уряду Ф. Лизогуб прийняв рішення про передачу приміщення Міністерству продовольчих справ та Герmano-українській делегації за умови, що будинок має бути закінчений за проектом і кресленнями Альошина до 1 листопада 1918 р. На допомогу Альошину буде виділено німецького архітектора зі складу делегації та 1-2 техніків. Гроші надасть німецька сторона, яка буде мати право на користування приміщенням до 1 липня 1921 р. з орендною платою в розмірі 12% від вартості споруди, після чого приміщення відійде Ольгінській гімназії. Однак через несприятливі політичні обставини добудувати споруду стало можливим лише в 1928 р. Зараз у цьому приміщенні знаходиться Центральний науково-природничий музей НАН України.

Нестабільність державного фінансування, слабкість політики державного протекціонізму з боку владних структур щодо підтримки новостворених українських державних гімназій відчутно виявилася за часів Української держави. Уряд проводив досить обережну політику, намагаючись не загострювати і без того напружену ситуацію, що утворилася в системі освіти у зв'язку з реалізацією курсу на українізацію школи. Відмовившись від революційності в запровадженні освітніх реформ, влада обрала шлях еволюційного розвитку, підтримуючи як українськомовні, так і російськомовні школи.

Зокрема, Рада народних міністрів 25 жовтня 1918 р. ухвалила, а гетьман затвердив постанову про дозвіл залишитись в Києві та виділити кошти для підтримки жіночої гімназії княгині К. Волконської, що була евакуйована за часів Першої світової війни до міста, з одночасним виділенням 65 тис. крб. на ремонт приміщення Київської 2-ої української державної гімназії, що містилася на другому поверсі Київської 2-ої класичної чоловічої гімназії. Постанова Ради народних міністрів, затверджена 20 жовтня 1918 р., давала дозвіл на виділення коштів для утримання 2-ох бурс при трьох українських гімназіях¹⁴.

Отже, слабкість матеріально-технічного забезпечення київських шкіл обумовлювалась в першу чергу низькими стартовими умовами розвитку шкільної освіти в Україні загалом, що дісталась в спадок від царської Росії. До цього додалися об'єктивні труднощі, пов'язані з військовим часом, політичною нестабільністю тощо. Однак навіть і в такій ситуації уряд П. Скоропадського намагався розв'язати вузол несприятливих проблем стосовно шкільних приміщень, матеріального устаткування шкіл, їх фінансування, переведу недержавних навчальних закладів, що опинилися в скрутному становищі, на статус державних тощо. Єдине чого бракувало в цій ситуації – це часу. За короткий термін неможливо було відразу вирішити ті проблеми, що накопичилися в попередні роки. Позитивним було те, що гетьманський уряд намагався змінити ситуацію в галузі освіти, зробивши культурно-просвітницьку програму однією з найсильніших сторін своєї політичної доктрини.

¹ Підраховано по: ЦДАВО України, ф. 2201, оп. 1, спр. 157, арк. 2-4.

² Там само, спр. 154, арк. 4 зв-5; спр. 416.

³ Там само, спр. 163, арк. 30, 77-83, 85-89.

⁴ Там само, спр. 163, арк. 81, 87, 88.

⁵ Там само, спр. 163, арк. 79; Тяжелое положение гимназии бывшей Стельмашенко // Киевская мысль. – 1917. – 22 декаб. – С. 2.

⁶ Там само, ф. 2582, оп. 1, спр. 144, арк. 1.

⁷ Там само, ф. 2201, оп. 1, спр. 23, арк. 11.

⁸ Там само, спр. 615, арк. 2, 4.

⁹ Там само, спр. 428, арк. 192-192 зв.

¹⁰ Там само, спр. 23, арк. 11; спр. 56, арк. 62; спр. 161, арк. 2, 3; спр. 418, арк. 21, 30-30зв; спр. 614, арк. 1, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 15-17.

¹¹ Єфремов С. Авгури // Нова рада. – 1918. – № 130, 2 серпня (20 липня). – С. 1.

¹² ЦДАВО України, ф. 2201, оп. 1, 438, арк. 166, 172, 188, 210, 214, 217, 268, 345.

¹³ Там само, спр. 54, арк. 70-74.

¹⁴ Там само, ф. 2201, оп. 1, спр. 55, арк. 150, 257, спр. 428, арк. 442.